

Utbildningsinspektion i rektorsområde Björkäng

UTBILDNINGINSPEKTIONENS SYFTE

Skolverkets utbildningsinspektion skall bidra till kvalitetsförbättring genom att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning och vuxenutbildning. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten.

Inspektionens inriktning

Inspektionsutredningen har inriktats mot sju områden. De är särskilt väsentliga för att säkra att alla barn, elever och vuxenstuderande får den omsorg och utbildning som de har rätt till enligt nationella bestämmelser. De sju områdena, som granskats utifrån flera olika aspekter och frågeställningar, är:

Resultaten:

1. Normer och värden
2. Kunskaper

Verksamheten:

3. Arbetsmiljö och delaktighet
4. Pedagogisk verksamhet och undervisning
5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Förutsättningarna:

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning
7. Resurser

I denna rapport behandlas i första hand förhållanden som avviker positivt eller negativt från vad som förväntas i fråga om utbildningskvaliteten enligt de nationella bestämmelserna. Några aspekter behandlas dock i alla aktuella verksamheter, nämligen kvalitetsarbetet, rektorsfunktionen, personalens kompetens, läromedel och utrustning, likvärdiga möjligheter vid funktionsnedsättning, stödinsatser, arbetet med övergripande hälsomål i läroplanerna, bedömning av lärandet och betygssättningen. En helhetsbedömning och motiveringar till bedömningarna görs inom varje granskningsområde.

Bedömningarna av kvaliteten och av hur väl verksamheten uppfyller statens krav görs utifrån läroplaner och författningar i övrigt. Inspektörernas sakkunskap och erfarenheter av jämförbara verksamheter är också betydelsefulla. Analyserna av den insamlade informationen syftar till att klargöra om de lokala lösningarna och systemen fungerar väl. Rapporten avslutas med en sammanfattande bedömning som utgör underlag för Skolverkets beslut angående förbättrings- och kritikområden.

Beskrivning av skolan/rektorsområdet

Björkäng/Fredberg	Antal barn/elever/studerande
Grundskola	249
Förskoleverksamhet	175
Skolbarnsomsorg	80
Förskoleklass	32

Utbildningen vid rektorsområdet Björkäng omfattar förskola, förskoleklass, fritidshem samt skola upp till och med årskurs 5. Förskolorna och Björkängsskolan är belägna i Töreboda tätort och Fredsberg skola några kilometer utanför Töreboda.

Ordinarie rektorn är tjänstledig under detta läsår och sedan augusti 2003 upprätthåller biträdande rektorn tjänsten som rektor och som biträdande rektor är en person anställd på vikariat.

Björkängsskolan huvudbyggnad är från 1960-talet och i lokalerna finns olika stora rum samt en biblioteksdel. I nära anslutning till skolan bor många elever med annat modersmål än svenska, vilket innebär att flera elever vid skolan har undervisning i svenska som andraspråk.

Björkängsskolans elever och pedagogiska personal arbetar i en organisation som består av två ”spår”, men inom spåren finns såväl traditionella klasser som åldersblandade grupper.

Björkängsskolan har ingen specialpedagog, men vissa av lärarna saknar inte detta, utan menar att de hellre skulle vilja ha en ”speciallärare” som kunde ge eleverna undervisning vid sidan av klassen. I skolan finns en särskild undervisningsgrupp, ”den lilla gruppen”, som är centralt anordnad för elever i behov av särskilt stöd. Just nu är en pojke och fem flickor placerade där med olika tid i gruppen. Personalen består av två lärare och ansvarig för verksamheten och eleverna är rektorn för Stöd- och resursenheten. Dessutom finns en liten grupp av barn i årskurs 3 med olika allergiska besvär. Dessa sex elever undervisas av en lärare och vid vissa tillfällen deltar eleverna tillsammans med andra elever i olika aktiviteter.

Fredsbergs skola är lantligt belägen i en idyllisk omgivning. Utemiljön stimulerar till olika aktiviteter och i anslutning till skolan finns också en skog. En liten yta har på elevernas begäran asfalterats, så att olika bollspel kan äga rum. Skolan inrymmer förskoleklass och skola, men här finns ingen förskola eller fritidsverksamhet. Svenska kyrkan är nära granne till skolan och bedriver fritidsverksamhet i enskild regi och här tillgodoses 23 barns behov av fritidshem. Resten av barnen, åtta stycken, bor i Töreboda och åker till Björkängsskolan för att få tillgång till fritidshemsverksamhet.

Fredsbergs skola arbetar i en organisation där personal i förskoleklass och årskurs 1 har ett nära samarbete. För övrigt är skolan organiserad i en årskurs 2, en årskurs 3-4 samt en årskurs 5 med en lärare i varje. Vid skolan arbetar också två assistenter.

Kommunen befinner sig nu i ett skede där en utredning av lokaler är aktuell och elever och personal känner viss oro inför framtiden. Denna diskussion präglar till viss del verksamheten. I hela kommunen pågår nu ett projekt som syftar till att förbättra undervisningen i matematik. Förra årets tema var hälsa och rektorn anser att detta arbete har fått genomslagskraft på så vis att eleverna nu är medvetna om vad de äter och om vikten av att röra på sig.

Genomförandet av inspektionen i Rektorsområde Björkäng

Skolverket sände den 1 december 2003 skriftlig information till kommunen om att verksamheten skulle inspekteras och om inspektionens syfte och genomförande. Inspektörsteamet med ansvar för inspektionen i Björkängs rektorsområde har bestått av undervisningsråden Agneta Kristensson och Susanna Åhgren. Besök i rektorsområdet Björkäng ägde rum den 26 februari och den 16 april 2004. Den 18 februari inleddes inspektionen i kommunen med intervjuer och samtal med företrädare för personalen, ledningsgruppen bestående av rektorer och förvaltningschef samt utbildningsnämndens presidium. Syftet var att presentera och informera om kommande inspektion samt att få en första bild av verksamheten. Under denna inledande dag deltog också personal och skolläring från rektorsområdet Björkäng. Den 13 maj 2004 redovisade inspektörerna intryck och tendenser av inspektionen och diskuterade dessa tillsammans med elever, personal, rektorer, förvaltningschef och politiker.

Denna skriftliga rapport kompletteras med muntlig återrapportering av de ansvariga inspektörerna. Skolverket följer därefter upp eventuella krav på åtgärder som riktas till huvudmannen och vilka effekter i övrigt som utbildningsinspektionen leder till. Tidpunkter för uppföljningen framgår av Skolverkets beslut.

Underlag

Underlaget till denna rapport består av dels dokument från kommunen och Rektorsområde Björkäng, dels den information som samlats in vid observationer, intervjuer och samtal under besöket. Rapporten grundar sig också på annan information om kommunen och skolan som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller finns publicerat på annat sätt.

Övrig information för inspektionen har varit den kvalitetsgranskning som Skolverket genomförde i Töreboda kommun år 2002.

Bedömning

1. Normer och värden

Enligt skollagen skall utbildningen för barn och ungdom främja deras utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I läroplanerna framhålls att barnen och eleverna skall utveckla förståelse och respekt för alla människors lika värde. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet. Eleverna skall också utveckla sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden. Eleverna skall kunna ta ett allt större ansvar för det egna arbetet och för miljön.

Inom detta granskningsområde behandlas resultaten av arbetet för att främja vårt samhälles demokratiska värderingar och för att utveckla normer och värden enligt läroplanernas mål.

Rektorn och biträdande rektorn menar att arbetet med normer och värden genomsyrar allt arbete vid rektorsområdet Björkäng. Enligt rektorn är lärarna duktiga inom området och kan tackla problemen på ett bra sätt, vilket bland annat yttrar sig genom att de visar förståelse för eleverna. För barnen i förskolan finns en konkret och tydlig plan för hur de skall garanteras ett ökat inflytande med stigande ålder och mognad. I den lokala arbetsplanen för skolan anges bland annat att skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet, vilja och lust att lära.

Inför FN-dagen år 2003 satte Björkängsskolan upp en musikal. Eleverna i årskurs 4 och 5 uppträdde på FN-dagen för de andra skolorna och deras föräldrar. Skolan har samarbete med den så kallade "Förläggningsskolan" och skolledningen menar att eleverna på så sätt får en naturlig koppling till andra kulturer och bakgrunder.

Rektor och biträdande rektorn tycker att det inom rektorsområdet finns aktiva mål för att se till att barnen känner sig trygga. Dock pekar de på att de aldrig med säkerhet kan veta om alla barnen faktiskt känner sig trygga. Personalen försöker ha ögonen öppna och fånga upp mobbningssituationer. Björkängsskolan har ett system där personal är med barnen på rasterna. Det har dock varit en del konflikter mellan eleverna och just nu skall man pröva med lekstationer och på så vis försöka öka trivselen genom att "leka ihop barnen".

Vid intervjun med elevrådet på Björkängsskolan framkommer att eleverna har ringa möjlighet att påverka innehållet och metoderna för undervisningen. I den lokala arbetsplanen är det dock en uttalad målsättning att eleverna skall ha ansvar för sitt eget lärande. För att nå detta mål har skolan enligt arbetsplanen som ambition att alla pedagoger måste våga lita på eleverna och lämna över ansvaret utefter elevens mognad.

Enligt eleverna behandlas flickor och pojkar lika och de upplever inte att någon retas för att han eller hon är annorlunda. De känner sig trygga och trivs i skolan och är väl medvetna om att ifall någon känner sig retad eller kränkt så går eleverna direkt och pratar med lärarna. I vissa grupper arbetas också bland annat med normer och värden genom att eleverna har en "hemlig kompis" och diskussioner i ringsamtal.

Som exempel på meningsfullt arbete med normer och värden nämner eleverna ett projekt där de har varit med och samlat in pengar till gatubarn i Columbia och på så vis känner de att skolan arbetar för rättvisa och solidaritet. Eleverna har dock bekymmer med att barn från den närliggande flyktingförläggningen stjäl basketbollar och cyklar från fritidshemsverksamheten och kan inte riktigt beskriva hur dessa situationer hanteras.

Eleverna uppger vid intervjun att det är rektorn och lärare som bestämmer mest i skolan. Främst lyfter elevrådet frågor av praktisk karaktär som lekredskap och annan utrustning. När det gäller ansvar och inflytande ger de inga exempel på inflytande över sitt eget lärande. De betonar dock att de gärna vill vara med och bestämma mer. Vid inspektionstillfället gavs dock exempel på hur eleverna i undervisningen fick välja innehåll i vad eleverna kallar egen forskning. Personalen ger också exempel på hur eleverna kan välja resväg i en fiktiv Europaresa och att eleverna dessutom kan bestämma vilken arbetsform som är lämplig för att de skall nå sitt resmål.

Vid Fredsbergsskolan lyfts den lilla skolans fördel fram på så vis att det är en nära kontakt mellan både barn och vuxna. Som exempel lyfter personalen också att den fina miljön, som möjliggör rika tillfällen till lek, i sig är trygghetsskapande. Det är dock inte alltid lätt för personalen att se allt, då det är en stor yta för barnen att vistas på. Personalen försöker prioritera uppgiften att alltid finnas till hands för eleverna. På frågan om vad eleverna gör om någon är dum mot dem uppger de att de i första hand försöker prata med den som beter sig på ett kränkande vis.

Fredsbergs skola har ett solidaritetsarbete med en vänortsskola i Lettland, där man också har gjort besök, samt ett fadderbarn i Columbia.

”Det skulle vara roligare i skolan om vi fick bestämma mer”, säger eleverna vid Fredsbergs skola och berättar att de ibland kan få vara med och bestämma om inköp, men inte om innehållet i undervisningen. Personalen ger exempel på olika sätt för eleverna att få inflytande, och nämner bland annat den rutin som finns att tillsammans med eleverna planera dagen. Vid granskningen visar det sig att i vissa fall är inflytandet mer en fråga om att för eleven kunna bestämma i vilken ordning vissa saker kan ske, än en möjlighet för dem till att utöva ett reellt inflytande över innehåll och arbetsformer.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörsteamet att rektorsområdet Björkäng arbetar med engagemang kring arbetet med normer och värden. Eleverna i skolorna utvecklar normer, värden och förhållningssätt som ligger i linje med de nationella målen i läroplanen. Elevernas inflytande och delaktighet i skolarbetets innehåll bör dock utvecklas.

2. Kunskaper

Utbildningen skall ge kunskaper i vid mening, såväl fakta och förståelse som färdigheter och förmåga att exempelvis utvärdera sitt eget lärande och att arbeta självständigt. Skolan skall sträva efter att varje elev tillägnar sig kunskaper inom utbildningens ämnesområden och kurser men även utvecklar en tillit till sin egen förmåga och en nyfikenhet och lust att lära. Målen för lärandet anges närmare i de nationella läroplanerna och i kursplanerna.

Inom detta område granskas resultaten av det pedagogiska arbetet.

Enligt kvalitetsredovisningen för år 2003 betonas vikten av lekens väg till lust, självutveckling och lärande samt också den stora betydelsen av att i en tematisk upplagd undervisning garantera att barnen i alla olika uttrycksformer för kunskaper skall kunna få redovisa resultatet av sina ansträngningar. Detta skall enligt kvalitetsredovisningen innebära att skolan uppmuntrar olika former för att gestalta elevernas kunskaper, såsom rörelse, drama, sång och dans likväl som de traditionella formerna.

Personalen vid spåren på Björkängsskolan har aldrig sinsemellan diskuterat bedömningsgrunderna i de nationella proven. Vid Fredsbergs skola finns enbart en årskurs 5. Någon diskussion mellan skolorna om kunskapsbedömning förekommer inte. Resultatet av Skolverkets nationella prov i årskurs 5 visar att av 47 elever når:

- 38 elever målen i svenska,
- 41 elever målen i matematik och
- 27 elever målen i engelska.

Som underlag använder sig skolorna också av Skolverkets diagnoser. I Töreboda kommun finns dessutom ett beslut att använda "portfolio" som ett förhållningssätt till att bland annat dokumentera elevernas utveckling och lärande. Enligt inspektörsteamet används detta sätt att dokumentera elevernas lärande av lärarna i större eller mindre utsträckning.

Eleverna vid Björkängsskolan betonar vikten av att kunskaper kan ge möjlighet till att få ett arbete och att "de är bra att ha när de blir stora". Som exempel på kunskaper de förvärvat i skolan nämner de skrivstil, matematik, engelska, att kunna läsa men också fakta om rymden. De beskriver också att de känner en form av tävlan i exempelvis matematik och svenska på så vis att de är väl medvetna om att det finns en norm där några elever ligger över och några under denna.

Några elever ger exempel på ett lustfyllt lärande som gett dem kunskaper, nämligen ett dramatiskt tema om Jesu tid. Vid förfrågan svarar eleverna att det i undervisningen också har tagits upp andra religioner. Ett annat exempel på hur skolan arbetar med att integrera olika vägar till kunskap möter inspektörsteamet när elever som skall bli förtrogna med bokstaven "J" gör detta genom att tillverka jongleringsbollar.

Eleverna uppger att de är trygga med att veta att lärarna har kontroll över elevernas kunskapsutveckling, men de nämner inget om det arbete med dokumen-

tation under begreppet ”portfolio” som kommunen har initierat. I årskurs 5 säger eleverna att de delvis får veta vad de skall kunna, men de verkar inte ha någon bild av målen att uppnå i läro- och kursplanerna. Inför övergången till årskurs 6 på Centralskolan är eleverna förvissade om att de överlämnande lärarna berättar det som är värt att veta om såväl elevernas sociala utveckling som deras kunskapsutveckling för de mottagande lärarna.

Vid Björkängsskolan genomförs utvecklingssamtal med föräldrar och barn varje termin och som underlag finns i det gröna spåret en skriftlig dokumentation. Denna innehåller uppgifter om såväl elevens sociala som kognitiva utveckling och är också relaterad till en progression med stigande ålder.

På inspektörernas fråga om orsaken till den låga måluppfyllelsen i engelska vid Björkängsskolan svarar en lärare att det beror på eleverna i just denna årskull, men efter en stunds diskussion bland lärarna utkristalliseras en angelägen fråga som rör bedömning. Bedömning av elevernas kunskaper samt att kunna garantera likvärdiga bedömningar ser lärarna som ett viktigt område att få möjlighet till kompetensutveckling i. De skulle också vilja arbeta fram rutiner för diskussion och underlag inom skolan, så att elevernas rättsäkerhet garanteras. Lärarna uttrycker en oro för att de inte riktigt kan garantera en likvärdighet i bedömningen av elevernas kunskaper och ställer också frågan om detta kan vara ett kommunalt problem. Som underlag för att säkerställa kvaliteten i det pedagogiska arbetet nämner de olika underlag de har för att bedöma eleverna. Där emot saknar de en diskussion och reflektion kring det egna arbetet och för helheten i den pedagogiska verksamheten i skolan.

Vid Fredsbergs skola är eleverna tydliga med att tala om att i skolan lär man sig att läsa, skriva, räkna samt att kunna engelska. De är dock inte klara på när de börjar lära sig engelska och lärarna bekräftar också att tidpunkten för start av undervisning i engelska har förändrats. Eleverna uttalar också att de litar på att lärarna vet vad eleverna skall kunna och att lärarna också ibland talar om för eleverna vad som är målet med undervisningen. Dock anser eleverna att de saknar tydliga mål för undervisningen.

Som exempel på ett lustfyllt och givande lärande nämner eleverna vid Fredsbergs skola att de saknar den aktivitet som tidigare fanns på skolan i form av en cabaret, där sång, musik och glädje förenades i en form för lärande. Nu uppskattar de den form av redovisning som innebär att föräldrar inbjuds till skolan för att kunna ta del av resultatet av undervisningen.

Såväl personal som elever vid Fredsberg skola anser att det finns en viss oro för att mottagande lärare vid Centralskolan inte är helt förtrogna med vad eleverna kan vid övergången till årskurs 6. Det finns dock en handlingsplan för övergången. Lärarna beskriver också att det är mer eller mindre en slump om man som lärare i de tidigare åren får veta hur det har gått för de elever man har lämnat till Centralskolan.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörsteamet att rektorsområdet arbetar för att eleverna ska nå målen. Mellan och inom verksamheterna bör dock goda

förebilder och exempel spridas och anpassas till de lokala förutsättningarna, för att på sikt öka måluppfyllelsen.

Inspektörsteamet finner att samarbetet och diskussionen kring grunderna för bedömningen av elevernas kunskaper bör öka. I kommunen finns beslut om att alla verksamheter skall använda "portfolio" som ett förhållningssätt till att dokumentera utveckling och lärande. Inom rektorsområdet kan användningen av "portfolio" öka och användas av fler lärare som ett redskap för att möjliggöra att såväl följa som bättre kommunicera och konkretisera elevernas utveckling och lärande.

3. Arbetsmiljö och delaktighet

Enligt skollagen skall verksamheten i skolan vara utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar där skall främja aktning för varje människas egenvärde, respekt för vår gemensamma miljö samt jämställdhet mellan könen. Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling. All personal skall samverka med elever och föräldrar i arbetet för att forma en god miljö – fysiskt och psykosocialt - för utveckling och lärande.

Granskningen gäller hur man i verksamheten arbetar för en god miljö och för att förebygga kränkningar och ge möjlighet till delaktighet och samverkan.

Vid rektorsområdet Björkäng arbetar en skolsköterska som har mottagning under viss tid av veckan. Skolsköterskan är också en del av den kommunala Stöd- och resursenheten som arbetar centralt.

Inflytande för föräldrar sker genom att den s.k. Björkängsgruppen träffas en gång i månaden. Den består av två föräldrarepresentanter per klass och representanter från förskolans föräldrar. Fredsbergs klassföräldrar deltar också vid dessa träffar. Dessutom har de en egen föräldraförening som arbetar enbart för Fredsbergs skola, med diverse aktiviteter för att stötta eleverna och skolan. Protokoll från respektive möten skickas hem till varje familj genom skolans försorg.

Rektorsområdet Björkäng har också rutiner för att arbeta med både klassråd och elevråd. Biträdande rektorn är med på alla elevråd och menar att detta ger tyngd åt verksamheten.

Eleverna i Björkängsskolan uttalar vid inspektionen oro för att de känner att alla lärare inte riktigt bryr sig om eleverna kastar snöboll på annan plats än den som är anvisad. De säger sig också inte veta hur de regler som rör ordning och trivsel på skolan har kommit till. Eleverna menar att det enbart är lärarna som bestämmer reglerna.

Som ett konkret exempel på att eleverna inte känner sig beaktade nämner de att de flera gånger har påtalat att de funnit hårstrån i maten och vill att personalen har mössor som undviker denna risk. Biträdande rektorn medger att detta är ett problem, men att personalen i matsalen har en annan chef, vilket försvårar direkt kommunikation. Ett annat bekymmer som eleverna påtalar är att en del lärare ofta är glömska och tankspridda, vilket innebär att de kan gå iväg med elevernas pennor och saxar.

Enligt eleverna ser lärarna vid Björkängsskolan till att det är tyst och lugnt, men eleverna uttalar också tydligt hur viktigt det är att deras lärare är snälla, glada och rättvisa.

Björkängsskolan har en handlingsplan mot mobbning, där det framgår att föräldrarna inte kontaktas i ett tidigt skede vid mobbning, utan att skolan avvaktar med detta. Planen berör enbart relationer elever emellan och innefattar inte heller hur arbetet skall ske mot kränkande behandling.

Vid Fredsbergs skola lyfter eleverna vid inspektionen omedelbart den otillfredsställelse de känner med standarden av toaletterna vid skolan. Mest störs eleverna av att de är gamla och ofräscha samt att dörrarna är nedklottrade med fula ord. Detta innebär att flera elever uttrycker att de inte vill gå på toaletten i skolan, utan att de väntar tills de kommer hem. Biträdande rektorn menar att det finns problem och att försök med enkla lösningar inte fungerar, eftersom det finns avtal för annan personal som reglerar detta arbetsområde.

Eleverna vid Fredsbergs skola uppger att det kan finnas en handlingsplan mot mobbning, men att de inte känner till denna. Personalen är däremot helt införstådd med planen, men medger att det vore bra att ha den daterad. Planen berör dock enbart relationer elever emellan.

Eleverna får möjlighet till fysisk aktivitet i stort sett varje dag. På olika sätt arbetar skolan för att uppnå de nationella hälsomålen. Genom att skolan uppmärksammar kost och livsstilsfrågor och att ge eleverna ökad kunskap i dessa frågor.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörsteamet att det finns formella strukturer för inflytande och delaktighet. Det finns även en strategi för att ta itu med mobbning. Planen bör dock också omfatta hur arbetet skall ske mot kränkande behandling och relationer mellan samtliga i skolan verksamma. Björkängsskolan måste också revidera sitt arbete mot kränkande behandling så att föräldrar hålls informerade, vilket bör framgå av planen mot kränkande behandling.

4. Pedagogisk verksamhet och undervisning

Arbetet för att nå de nationella målen för utveckling och lärande skall främst utformas av eleverna och personalen. Skolan skall samverka med hemmen. Läroplanerna, andra statliga förordningar och kursplanerna ger riktlinjer för arbetet. Det finns bestämmelser om timplaner och ämnes- och kursstruktur, riktlinjer för stödinsatser, för betygssättning och utvecklingssamtal, för utbildning på arbetsplatser, en garanterad undervisningstid etc. Målen i kursplanerna ger dessutom vägledning för arbetssätten genom att beskriva vilka kunskaper, färdigheter och övrig utveckling barnen och ungdomarna skall nå.

Granskningen riktas mot hur man arbetar för att nå målen och hur man anpassar arbetet till olika behov.

I Björkängsskolan är verksamheten organiserad i två spår, det röda och det gröna. Det ena spåret, det gröna, uttrycker en klar tanke på att se elevernas utveckling och lärande som ett gemensamt pedagogiskt uppdrag för att finna vägar för eleverna att nå målen. Det finns också en ambition att arbeta ämnesövergripande för att öka elevernas lärande.

Eleverna är organiserade såväl i grupper som är homogena åldersmässigt, som åldersintegrerade grupper. Till viss del noterar inspektionen att verksamheten är

flexibel och under utveckling. För elever med annat modersmål än svenska finns en lärare som undervisar i svenska som andraspråk.

Förskoleklassen är åldershomogen, och samarbetar med årskurs 1. När det gäller fritidsverksamheten är denna verksamhet kopplad till de olika spåren så långt det är möjligt, med hänsyn tagen till befintliga lokaler.

Björkängsskolans lokala arbetsplan har vuxit fram genom att de förslag till åtgärder som utarbetas i samband med kvalitetsredovisningarna har legat till grund för arbetsplanen. Enligt rektorn bör detta vara en bra grund för att den skall vara känd och levande. Rektorn menar också att personalen bör ha fört en fortsatt diskussion kring kunskapssynen, även om den var som mest aktuell under hösten 2003.

Eleverna ger vid intervjutillfället inga konkreta exempel på att de känner till vare sig lokal arbetsplan eller kursplanerna. De beskriver snarare att de litar på att lärarna vet vad de skall kunna.

I vissa ämnen som matematik beskriver några elever att de kan känna att de deltar i någon form av tävlan. De har kontroll på var och i vilken bok de andra eleverna befinner sig. I några klasser uppger eleverna att man inte får vara för snabb eftersom böckerna kan ta slut och därför skall eleverna göra en egen planering för att ligga rätt till. Andra elever beskriver hur de kan vara med och påverka innehållet i undervisningen samt också att de får möjlighet att lära sig på olika sätt.

Några lärare ger exempel på hur de strävar efter att få med eleverna i planeringen av undervisningen genom att de planerar tillsammans med grupper av elever. Som exempel på ett arbete med stort inflytande för eleverna nämns "Europareisan" där såväl innehållet som arbetsformen är möjliga för eleverna att påverka.

Enligt rektorn har diskussionen om förra årets resultat föranlett ett nytt undervisningssätt i engelska där "resursläraren" först har tagit reda på vad eleverna i årskurs 4 kan i engelska, för att därefter upprätta individuella studieplaner. Detta för att kunna individualisera arbetssätt och läromedel. Detta har haft viss effekt och det börjar nu visa sig i form av att eleverna lär sig mer engelska.

Björkängs rektorsområde har rutiner för att upptäcka och identifiera elevers behov av särskilt stöd. Om skolan anser att det finns problem gör rektorn en ansökan till Stöd- och resursenheten och föräldern är alltid delaktig vid denna ansökan. Stöd kan då ibland ges i form av handledning till personalen av specialpedagogerna från Stöd- och resursenheten.

Vissa av utvecklingssamtalen resulterar i att ett åtgärdsprogram upprättas och på så sätt är föräldern och eleven med i utformandet. När Stöd- och resursenheten är inkopplad skriver läraren åtgärdsprogrammet i samarbete med specialpedagogen och ibland föräldern. Eleven är vanligtvis inte med i processen.

I Björkängsskolans lokala arbetsplan, avsnittet elevvård, anges att skolan skall uppmärksamma elevernas starka sidor. Av de åtgärdsprogram inspektörerna tagit del av kommer mer hållningen av att rätta till elevens brister fram än att bygga på dennes möjligheter. Åtgärdsprogrammen är också mer av en allmän önskan om utveckling än ett konkret redskap som upprättas, utvärderas och revideras.

I den grupp där barnen har allergiska problem arbetar klassen mest för sig själv, men i viss utsträckning försöker skolan att skapa tillfälle till ökad social samvaro även för dem.

I "den lilla gruppen" undervisar två lärare och dit kommer sex elever för längre eller kortare tid. Enligt lärarna arbetar de dels med skolans material, men också med eget. Denna verksamhet leds av rektorn för Stöd- och resursenheten som också har ansvaret för dessa elever.

Vid Fredsbergs skola är verksamheten organiserad så att det förekommer samarbete mellan förskoleklass och årskurs 1. Från och med årskurs 2 sker undervisningen av lärare i enskilda årskurser. Det verkar som om personalen saknar samarbete emellan i undervisningen och en lärare uttrycker att det hade varit roligt med en "parallellklass". Under detta läsår har skolan ett utvecklingsprojekt med matematik i trygghetsgrupper, vilket innebär att elever från förskoleklass upp till och med årskurs 5 möts viss tid för att lösa matematiska problem.

Fredsbergs skola har i sin årsplan som prioriterade områden bland annat; natur/miljö, matematik, "portfolio" samt internationellt engagemang.

Eleverna vid Fredsbergs skola har inte direkt kännedom om vare sig den lokala arbetsplanen eller kursplanerna. De beskriver snarare att de litar på att lärarna vet vad de skall kunna. Ibland läser lärarna upp målen för eleverna. Vid tillfället för inspektionen ges exempel på traditionell undervisning där alla elever sitter tysta och räknar i böckerna, men också då elever har möjlighet att sinsemellan prata matematik och förklara för varandra. Under inspektionen noteras också att eleverna stimuleras till kreativt skapande skrivning och dessutom kontrolleras deras stavningsförmåga.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörsteamet att skolornas mål och undervisningens innehåll främjar en kunskapsutveckling i linje med den nationella läroplanens. Vissa lärare har funnit goda rutiner för att få med eleverna i planeringen av undervisningen. Rektorsområdet Björkäng fångar och följer upp elevers behov. Däremot finns anledning att öka uppmärksamheten på kursplanernas mål för grundskolan och på hur dessa skall göras till konkreta och begripliga undervisningsmål för eleverna.

Arbetet med att, efter samråd med elev och föräldrar, utforma åtgärdsprogram bör i högre grad fokusera på elevens styrkor och vara konkreta redskap i vardagen.

5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Kommunerna har ett övergripande ansvar för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolan på lokal nivå. Kommunerna är också huvudmän för de flesta verksamheterna. Läroplanerna lägger tydliga ansvarsområden på rektor och personal för skolornas inre organisation och arbete. Sammantaget har dessa skyldighet att se till att rätten till utbildning och till att nå nationella mål tillgodoses.

Frågor som behandlas vid inspektionen är exempelvis om verksamheten har en ledning enligt de nationella bestämmelserna, hur denna fungerar i praktiken och om det finns system för att säkra och förbättra kvaliteten i utbildningen samt värna enskildas rättsäkerhet.

I rektorsområdet Björkäng arbetar en rektor och en biträdande rektor med en uppdelning av ansvaret, så att rektorn mest arbetar med förskola, fritidshem och biträdande rektor med förskoleklass och grundskola. Uppdelningen av arbetet var en förutsättning för båda att acceptera det tidsbegränsade uppdraget under läsåret 03/04 och är enligt dem också sanktionerat från förvaltningschefen. Rektor har nu påbörjat rektorsutbildningen. Som administrativt stöd finns en kanslist inom rektorsområdet.

Eleverna vid Björkängsskolan och Fredsbergs skola är väl förtrogna med vem som är rektor, dvs. biträdande rektor, och menar att han syns och finns i skolan. De elever som undervisas i den särskilda undervisningsgruppen har i vardagen två rektorer, då denna undervisning och verksamhet leds av rektor för Stöd- och resursenheten.

Personalen vid Björkängsskolan lyfter fram vikten att de får ledning pedagogiskt och menar att det aldrig riktigt har fungerat. De lyfter också en osäkerhet kring vad som är lärares uppdrag och önskar större tydlighet kring uppdraget. Biträdande rektor fungerar som bollplank och ledare i arbetslagens diskussioner. På direkt fråga om hur lärarna ser på sitt uppdrag varierar svaren från att se ansvaret för den enskilda elevgruppen till hela skolan.

Biträdande rektor anser att arbetsplatsträffarna ofta har karaktären av informationstillfällen och har försökt ändra på detta genom att maila ut informationen istället. Ännu har inte all personal riktigt anammat detta, men på sikt skulle den pedagogiska diskussionen kunna få mer utrymme.

Rektorsområdets kvalitetsredovisning är utarbetad enligt en kommunal mall och underlaget från skolorna diskuteras fram i arbetslaget. Innehållet i kvalitetsredovisningen styrd, men det finns också möjlighet att föra fram lokala resultat. Personalen verkar till viss del vara förtrogen med att arbetet med kvalitetsredovisning äger rum på verksamhetsnivån och att den inte bara är en produkt från rektorsexpeditionen.

Kvalitetsredovisningen speglar skolornas arbete, eftersom målen handlar om arbetssätt, arbetslagsarbete och arbetsplan. Rektor anser att redovisningen kan ligga till grund för information till föräldrar och som diskussionsunderlag bland personalen. Redovisningen beskriver i en bilaga, kallad årsplanen, vilka åtgärder som skolan avser vidta om målen inte har uppnåtts. Inspektörerna finner att förslagen till åtgärder inte alltid är konkreta och tydliga, vilket bör utvecklas.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörsteamet att den biträdande rektorn är väl känd i skolan och förtrogen med verksamheten, medan rektorn har betydligt tätare kontakt med förskola och fritidsverksamhet.

En arbetsplan och kvalitetsredovisning finns vid rektorsområdet men det bör framgå att varje skola har en egen kvalitetsredovisning. Åtgärderna för att öka måluppfyllelsen kan bli mer tydliga och beskriva vilka åtgärder som skolan avser vidta när målen inte har uppnåtts. Grundskolans verksamhet leds i praktiken av den biträdande rektorn, vilket bör vara föremål för noggrann diskussion kring ansvar och arbetsfördelning inom rektorsområdet.

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning

Lika tillgång till utbildning, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, är en grundprincip för det offentliga skolväsendet. Barn- och ungdomsutbildningen omfattar förskoleklassen, grundskolan, den obligatoriska särskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Det skall finnas lika möjligheter till utbildning för barn och ungdomar med olika funktionsnedsättningar och möjligheter till utbildning i särskilda utbildningsformer. Inom skolformerna skall det också finnas olika möjligheter för eleverna att individuellt göra val av ämnen, program, inriktningar och kurser. En skola kan, enligt skollagen, profilera sig för att tillgodose olika elevers behov eller öka elevernas motivation för lärande.

Granskningen gäller om det finns tillgång till utbildning i den omfattning och med den valfrihet som anges i de statliga bestämmelserna. Även informationen om möjligheter till olika val av fördjupning, kurser, skolor och utbildningsvägar behandlas.

Töreboda kommun har information om möjligheten att välja skola och det innebär att 18 elever under läsåret 2003/2004 har valt Björkängsskolan och 7 elever har valt Fredsberg skola. Inför läsåret 2004/2005 har 17 elever från annan skolas upptagningsområde valt Björkängsskolan och 9 elever har valt att gå i Fredsberg. Under dessa läsår har skolan aktivt försökt förmå föräldrar att välja Fredsbergs skola för att säkerställa skolans framtid. Valet till Fredsbergs skola medför att dessa elever åker skolskjuts till skolan och denna bekostas av kommunen.

Sju av Björkängsskolans elever och en av Fredsbergs skolas elever är placerade i de särskilda undervisningsgrupper som Stöd- och resursenhetens rektor ansvarar för.

Eleverna inom område Björkäng går till Centralskolan i årskurs 6 och får då undervisning i franska, tyska, eller spanska.

Enligt rektorn finns ingen efterfrågan av undervisning i modersmål. Skolan har hittills inte erbjudit studiehandledning på modersmålet till de elever som behöver det. Det finns en lärartjänst om 80 procent som ansvarar för att ge 27 elever svenska som andraspråk vid Björkängsskolan. Denna lärare betonar tydligt vikten av att se kursplanen som grund för undervisningen och tar läsinläringen som exempel på vikten av att se skillnad på svenska och svenska som andraspråk. Undervisningen i modersmål ansvarar inte skolans rektor för, utan detta vilar på Stöd- och resursenhetens rektor. Beslut om modersmålsundervisning fattas av Stöd- och resursenhetens rektor.

Vid Fredsbergs skola finns ingen skolbarnsomsorg, utan denna verksamhet äger rum vid Björkängsskolans fritidshem. Ett flertal barn vid Fredsbergs skola deltar istället i den frivilliga fritidsverksamhet som Svenska kyrkan anordnar.

Inom ramen för elevens val får eleverna välja bland skolans övriga ämnen, enligt lärarna. Varje lärare har oftast enbart sin egen klass, men eleverna uppfattar inte att "Elevens val" är något som de märker av eller vet när de har.

Fredsbergs skolas elever får åka buss till Kilenskolan för att få slöjd och till Björkängsskolan för att ha idrott.

Sammanfattningsvis ges föräldrarna goda möjligheter att välja skola. Vidare har eleverna tillgång till skolbarnsomsorg på Björkängsskolan. Skolan måste dock kontinuerligt undersöka elevers önskemål om modersmålsundervisning. För de elever som behöver studiehjälp på modersmålet skall detta anordnas. Vidare finner inspektörerna att elevens val inte erbjuds på ett tillfredsställande sätt.

7. Resurser

Huvudmannen och skolans ledning beslutar hur och med vilka resurser utbildningen skall genomföras för att de lärande skall nå de nationella målen för utbildningen. I skollagen finns dock bestämmelser om några viktiga förutsättningar för att säkra kvaliteten i utbildningen. Dessa avser främst krav på personalens kompetens, tillgång till ändamålsenliga lokaler, läromedel och annan utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Även principerna för resursfördelningen aktualiseras vid inspektionen.

Under våren arbetar skolorna med att fördela de resurser skolan har fått sig tilldelade. Dels beaktas antalet klasser och de slöjdgrupper som kommer att finnas, dels elever i behov av särskilt stöd. Lärarna får föra fram och motivera vilka elever som är i behov av särskilt stöd. Rektorn avgör och presenterar sedan tillsammans med biträdande rektorn och företrädare för personalen ett förslag till resursfördelning som presenteras på arbetsplatsträff. Även företrädare för kommunens Stöd- och resursenhet är med i dessa diskussioner. Vid nästa träff fattas beslut. Behoven liksom resursanvändningen kan under läsåret förändras, men klassindelningen ligger fast.

Av rektorsområdets personal har 78,9 procent adekvat utbildning. Personaltätheten vid förskolan innebär att det finns 4,9 barn per årsarbetare. Vid grundskolan är antal lärare per 100 elever 6,8 och inom skolbarnsomsorgen finns det 16,9 barn per årsarbetare.

Lärarna uttalar inte några direkta principer för hur skolans resurser fördelas, men vissa säger sig sakna den gamla "specialläraren" som i direkt pedagogiskt arbete med några elever kunde fungera avlastande för lärarna. De uttrycker också vikten av att mer flexibelt kunna röra resurser och har ibland egna lösningar för att bättre möta elevernas behov.

Åldersmässigt är det en viss spridning bland personalen och flera lärare har utbildning som 1–7 lärare. Det finns också vid Björkängsskolan en nära kontakt med Högskolan Skövde som tydligt ger skolan impulser, men också fungerar stärkande för den pedagogiska självkänslan. Personalen uttalar vidare en stolt-

het över att kunna tackla pedagogiska utmaningar i samband med att de möter elever i behov av särskilt stöd.

Lärarna vid skolorna är i stort sett nöjda med läromedlen, men lyfter fram att datorerna inte fungerar. Under 2003 hade eleverna vid Björkängsskolan tillgång till 25 datorer med Internetuppkoppling, vilket innebär 9,32 datorer per 100 elever. Vid Fredsbergs skola fanns det 14,1 datorer per 100 elever, varav enbart 2,6 per 100 elever med fungerande Internetuppkoppling.

Eleverna vid Fredsbergs skola är inte nöjda med att det är stor skillnad på användningen av datorer. De menar att det till stor del beror på vilken lärare man har och uttrycker också att eleverna i vissa fall kan mer om datorer än lärarna. Ofta är datorerna trasiga och det är ibland problem med Internetuppkopplingen.

Vid båda skolorna finns skolbibliotek och ibland nyttjas även kommunens bibliotek. Skolornas lokaler är till synes funktionella och anpassade för funktionshinder. Vid inspektionstillfället finns det vid Björkängsskolan en hörselskadad elev.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörsteamet att tillgången till resurser kompetensmässigt vid rektorsområdet Björkäng är god. De övriga resurserna förefaller tillräckliga. Personalens förmåga och benägenhet att använda datorer i undervisningen varierar och bör i vissa fall utvecklas.

Sammanfattande bedömning

Det finns ett engagemang i arbetet med normer och värden på skolorna. Den pedagogiska verksamheten vid rektorsområdet Björkäng arbetar för att skapa förutsättningar för eleverna att nå de nationella målen. Där finns exempel på bra sätt att finna olika vägar för att utveckla elevernas lärande. Föräldrars möjlighet att välja skola är god.

Det finns dock behov av förbättringsinsatser inom följande områden:

- skolan bör ytterligare öka elevernas inflytande över sitt eget lärande och ge eleverna en ännu tydligare uppfattning om kunskapsmålen,
- uppmärksamheten på kursplanernas innehåll och mål kan förbättras,
- mellan och inom verksamheterna bör goda förebilder och exempel spridas och anpassas till de lokala förutsättningarna,
- handlingsplanen mot mobbning bör också omfatta hur arbetet skall ske mot kränkande behandling och relationer mellan samtliga i skolan verka. Dessutom bör det av planen framgå hur och när föräldrar kontaktas,
- arbetet med att, efter samråd med elev och föräldrar, utforma åtgärdsprogram bör i högre grad fokusera på elevens styrkor och vara konkreta redskap i vardagen,
- skolorna bör öka samarbetet och diskussionen kring grunderna för bedömningen av elevernas kunskaper,

- användningen av ”portfolio” kan öka och användas av fler lärare som ett redskap för att möjliggöra att såväl följa som bättre kommunicera och konkretisera elevernas utveckling och lärande,
- kvalitetsredovisningen beskriver i en bilaga, kallad årsplanen, vilka åtgärder som skolan avser vidta om målen inte har uppnåtts. Åtgärderna bör vara mer tydliga och konkreta, dessutom bör det framgå att varje skola har sin egen kvalitetsredovisning och
- användningen av datorer i undervisningen bör utvecklas.

Det finns också sådana brister i verksamheten att författningarnas krav inte uppfylls. Bristerna inom nedan angivna områden skall snarast åtgärdas.

- I arbetet mot kränkande behandling saknas rutiner för att alltid hålla föräldrar informerade (Lpo 94 avsnitt 2.4 och 2.8).
- Berörda elever erbjuds inte studiehandledning på sitt modersmål (5 kap. 2 § grundskoleförordningen).
- Skolan erbjuder inte elevens val i enlighet med 2 kap. 19-20 §§ grundskoleförordningen.

Datum	Ort
2004-05-24	Göteborg

Agneta Kristensson
Susanna Åhgren